

Pěstujeme a tvarujeme • bonsaje

92

Kamila Skálová

- druhy pro začínající pěstitele
- nákup, umístění a úprava rostlin
- základní pěstební podmínky
- rady ověřené dlouhou praxí

Kamila Skálová

Pěstujeme a tvarujeme bonsaje

Vydala Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, Praha 7,
obchod@grada.cz, www.grada.cz,
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400
jako svou 3138. publikaci

Odpovědná redaktorka Daniela Karlovcová, Michala Benešová

Sazba Artedit s.r.o., Praha

Fotografie na obálce Kamila Skálová

Fotografie v barevné příloze Kamila Skálová

Ilustrace Kamila Skálová

Počet stran 84 a 16 stran barevné přílohy

První vydání, Praha 2008

Vytiskl Rodomax-Print, s.r.o.

Rezecká 1164, Nové Město n. Metují

© Grada Publishing, a.s., 2008

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2008

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami
nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-247-1691-6 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-6437-5 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2011

Úvod	7
1. Výběr rostlin vhodných pro pěstování jako bonsaj	10
1.1 Rozdělení bonsají podle typu dřeviny	10
1.1.1 Jehličnaté dřeviny	10
1.1.2 Listnaté dřeviny	11
1.2 Rozdělení bonsají podle výšky	11
1.3 Rozdělení bonsají podle nároků na prostředí	12
2. Symbolika rostlin	13
3. Klasifikace pěstebních stylů	16
4. Získávání rostlin	25
4.1 Nákupem	25
4.2 Vlastním množením	25
4.2.1 Generativně – výsevem semen	25
4.2.2 Vegetativně – namnožením části mateční rostliny	26
5. Sazení a přesazování	32
5.1 Vlastní přesazování	32
5.2 Pěstební substráty	34
5.3 Bonsajové misky	35
5.4 Úprava a osázení povrchu	37
6. Umístění bonsají	39
7. Ošetřování bonsají	41
7.1 Nářadí	41
7.2 Zálivka	42
7.3 Hnojení	43
7.4 Zazimování	44

8. Choroby a škůdci bonsají	46
9. Tvarování bonsají	48
9.1 Kompoziční záměr	48
9.1.1 Kmen.	49
9.1.2 Větve.	49
9.1.3 Kořenové náběhy	51
9.1.4 Borcka.	52
9.2 Metody tvarování bonsají	52
9.2.1 Řez a průřez	52
9.2.2 Tvarování pomocí drátu	55
9.2.3 Zaštipování pupenů a odstraňování mladých výhonů.	57
9.2.4 Stříhání listů	58
9.3 Oprava špatných proporcí bonsaje	58
9.3.1 Zesílení kmene	58
9.3.2 Doplnění chybějících větví	59
9.3.3 Ohnutí silných větví	60
10. Příklady jednotlivých druhů	61
10.1 Bytové bonsaje	61
10.2 Venkovní bonsaje	64
Použitá literatura	81
Rejstřík latinských názvů rostlin	82
Rejstřík českých názvů rostlin.	83

Úvod

Bonsai je staré tradiční odvětví zahradního umění východní Asie, které se od počátku minulého století rychle rozšiřuje téměř po celém světě. Doslovný překlad („bon“ – plochá miska, podnos, „sai“ – rostlina, kultura) znamená rostlina – strom pěstovaný na ploché misce. Přestože bonsaje dosahují pouze výšky cca 8–120 cm, mají podobu a všechny vlastnosti stromů rostoucích ve volné přírodě. Místem vzniku tohoto umění je Čína, kde bonsaje známe pod pojmem penjing. V literatuře jsou zmínky o tom, že již před třemi tisíci lety se zde objevovaly kameny na plochých mísách. Tyto kameny představovaly například posvátné hory nebo významné krajinné scenérie, které vynikaly svou krásou. Postupně se k těmto kamenům začaly vysazovat tvarované stromky (později se začaly pěstovat samostatně) nebo i přidávat keře, voda, písek a jiné doplňky. Jejich pečlivým sestavováním vznikaly celé krajinné scenérie. Bonsaje se nejčastěji umísťovaly na otevřené verandy a dvorky domů a tvořily tak přechod mezi zahradou a interiérem. Do domu byly přenášeny při slavnostních příležitostech. Například kvetoucí stromek býval podnětem k přátelským setkáním nebo inspirací k psaní esejů a básní. Při tvorbě bonsajů hrál velkou roli princip miniaturizace, který byl obdivován v umění, řemeslech i v životě. Miniaturní stromek v misce byl jakýmsi zdrojem životní energie, symbolem dlouhého života a ochráncem před neblahými vlivy.

Od svých nejrannějších začátků byly bonsaje uměním čínských vzdělanců, kteří je vytvořili za účelem sebekultivace – rozvoje charakteru a k vytříbení smyslu pro estetično. Postupně se však stávalo záležitostí i těch nejchudších obyvatel měst. Umění tvorby bonsajů sdílí stejné filosofické základy s čínským uměním zahrad, malířstvím a poesíí. Všechny tyto formy umění hrály v čínské kultuře podobnou úlohu. Jedna druhou značně ovlivňovaly a žádnou z nich nelze chápat izolovaně od ostatních. Slavní básníci popisovali bonsaje ve svých dílech, malby umělců ukazovaly, jak jsou bonsaje přinášeny do císařského paláce jako hold císaři, o bonsajích se zpívaly balady nebo bývaly věnovány jako dary váženým osobám.

V 6.–10. století přejímalo Japonsko vyspělou čínskou vzdělanost a pěstování bonsajů převzalo již jako vytříbený žánr zahradního umění. Zpočátku byly bonsaje pěstovány na císařském dvoře a v buddhistických klášterech. Japoncům se pak v průběhu let podařilo vytvořit osobité umělecké odvětví odpovídající jejich estetickým a filosofickým názorům. Staré bonsaje patří k rodinným pokladům a dědí se z generace na generaci.

Kresba z počátku 17. století popisující bonsaj z borovice

Dlouhou dobu byla tvorba bonsajů omezována bezpočtem přísných pravidel, v jejichž důsledku si byla mnohá díla podobná. Později vedla popularizace k příliš násilnému ohýbání kmenů a nepřirozenému tvarování bonsajů. V poslední době se začíná prosazovat elegancie tvarů a přirozenost rostlin.

Porovnáme-li japonské bonsaje a čínské penjingy, lze obecně říci, že čínské penjingy jsou pěstovány ve větších a hlubších mísách a je u nich kladen větší důraz na přirozený ohyb kmene a jeho sílu. Větve jsou vedeny více v horizontálních liniích, provádí se méně zásahů při tvarování. Oceňována je jejich starobylost a přirozenost.

První zprávy o existenci bonsajů pronikly do Evropy už v 16. století. Bonsaje popsali portugalská misionáři, kteří se v Japonsku zajímali o umění zahrad. Poprvé byly předvedeny na výstavě v Paříži v roce 1889 a později, roku 1909, i v Londýně. Obliba jejich pěstování se pak začala rychle šířit nejen Evropou, ale i Spojenými státy a Austrálií.

V 18. století se zvláště v Japonsku rozšířilo pěstování kvetoucích bonsajů (rhododendrony, azalky, kamélie, vistárie, jabloně, sakury, granátová jablka, chryzantémy), jejichž pěstování vyžaduje zvláštní techniky. Stalo se tak zvykem, aby kvetly k Novému roku a předznamenávaly přicházející jaro. V 19. století se začaly pěstovat miniaturní bonsaje vysoké přibližně šest až osm centimetrů. Byly nacházeny například v okapech starých chrámů, kam vítr navál semínka a prach.

Moderní tvorba bonsají vyjadřuje umělcovo vlastní cítění a plně odráží jeho osobnost. Souvisí to i s různorodostí, která charakterizuje současný život s širokým rozsahem uměleckého vkusu. Velký vliv má rozvoj moderní techniky, používání inovovaných nástrojů a nářadí, nových druhů rostlin i kamenů. Velký sortiment typů misek také umožňuje lepší umělcovo vyjádření.

Bonsaje mohou být velice dostupným zkrášlením našeho bydlení, obohacením každodenního života kontaktem s přírodou a pocitem sounáležitosti s ní nebo také velkým pomocníkem k dosažení klidu, harmonie a poznání estetických a etických hodnot. Při jejich vytváření pochopíme opravdový smysl pojmů přitlumená elegance, náhodná nedokonalost, zdánlivá strohost, neuspěchanost a tak dále. Pěstování bonsají určitě přispěje k našemu duševnímu klidu a stane se stálou inspirací a potěšením.

Pro začátečníka je nejen nutné přečíst si příručky o bonsajích a sbírat zkušenosti na výstavách, ale především pozorovat přírodu a doslova se naučit s ní splývat.

1. Výběr rostlin vhodných pro pěstování jako bonsaj

Při výběru rostlin vhodných pro pěstování jako bonsaj máme k dispozici buď dřeviny dosahující rozměrů běžných v přírodě, nebo jejich zakrslé formy. Tyto formy si zachovávají malé rozměry a stěsnaný růst i ve volné půdě bez pěstitelských zásahů. Jsou vhodné především pro tvorbu miniaturních a malých bonsajů, protože u nich dříve dosáhneme podoby starého stromu.

Při rozhodování jaký druh dřevin zvolit musíme přihlížet k jejich specifickým vlastnostem, například přizpůsobivosti k častému řezu a seřezávání mladých výhonů, schopnosti rychle po řezu obrůstat a dobře snášet značné zkracování kořenů, růst v omezeném prostoru misky (miska se v létě může vlivem slunečního záření snadno přehřívat a lehce tak dochází k přesychání zeminy a celého kořenového balu, v zimě naopak k namrzání kořenů) apod. Velkou roli hraje při naší volbě okrasná hodnota dřevin. V úvahu musíme brát také nestejnou schopnost jednotlivých druhů rostlin dožít se vysokého věku.

1.1 Rozdělení bonsajů podle typu dřeviny

1.1.1 Jehličnaté dřeviny

Předností jehličnanů je fakt, že jejich estetická hodnota zůstává po celý rok stejná. Obecně lze říci, že dáváme přednost stromům, které mají krátké jehlice a kompaktnější tvar. Můžeme také vybírat z řady zakrslých forem jednotlivých druhů. Naše domácí borovice lesní (*Pinus silvestris*) je výbornou jehličinou zvláště pro začátečníky. Má pěkný habitus, výborně snáší růst v omezeném prostoru a je tolerantní k přeschnutí. Prodává se také v celé řadě kompaktních a zakrslé rostoucích forem. Z dalších borovic jsou vhodné borovice osinatá (*Pinus aristata*), borovice černá (*Pinus nigra*), borovice kleč (*Pinus mugo*) nebo borovice tuhá (*Pinus rigida*). V Japonsku jsou nejoblíbenější borovice drobnokvětá (*Pinus parviflora*), borovice hustokvětá (*Pinus densiflora*) a borovice Thunbergova (*Pinus thunbergii*). Z různých druhů jalovců se pro bonsaje hodí především jalovec čínský (*Juniperus chinensis*), jalovec Sargentův (*Juniperus sargentii*) nebo jalovec tuhý (*Juniperus rigida*), dále pak tisy, kryptomerie, cypřišky, tsugy a celá řada jejich zakrslých forem. Dobrým jehličnanem pro bonsaj je modřín opadavý (*Larix decidua*). Výborně se tvaruje, má dobrou regenerační schopnost a snese přeschnutí.